

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نشریه علمی تحلیلی

بررسی و تحلیل محتوای رسانه‌های معاند

نشریه علمی تحلیلی کاوش

موسسه جهانی ولایت
مدیریت علمی پژوهشی

شماره ۴

شهریورماه ۱۴۰۳

ویژه‌نامه اربعین

فهرست

مقدمه / ۸

شبهه اول: آیا اربعین حسینی مانند نماز تراویح بدعت است و تفاوتی بین این دو وجود ندارد؟ / ۹

تحلیل شبهه: / ۱۰

جریان‌شناسی شبهه: / ۱۰

اقسام شبهه: / ۱۱

شبهه دوم: ضعف سند روایت مربوط به زیارت اربعین / ۲۱

متن شبهه: / ۲۲

جریان‌شناسی شبهه: / ۲۲

اقسام شبهه: / ۲۳

پاسخ: / ۲۴

شبهه سوم: وارداتی بودن راهپیمایی اربعین و تاثیرپذیری از مسیحیت / ۲۸

جریان‌شناسی شبهه: / ۲۹

اقسام شبهه: / ۲۹

تحلیل شبهه: / ۳۰

پاسخ: / ۳۱

شبهه چهارم: عدم برگزاری اربعین توسط امامان معصوم / ۳۶

متن شبهه: / ۳۷

جریان‌شناسی شبهه: ۳۷/

اقسام شبهه: ۳۸/

تحلیل شبهه: ۳۸/

پاسخ: ۳۹/

شبهه پنجم: استفاده ابزاری از مراسم اربعین و مخاطرات بهداشتی ۴۱/

متن شبهه: ۴۲/

جریان‌شناسی شبهه ۴۲/

اقسام شبهه: ۴۳/

تحلیل شبهه: ۴۳/

پاسخ: ۴۴/

شبهه ششم: نمایش قدرت از طریق اربعین و ایجاد رقابت با حج ۵۰/

متن شبهه: ۵۱/

جریان‌شناسی شبهه ۵۱/

جریان‌های مطرح‌کننده شبهه: ۵۱/

اقسام شبهه: ۵۲/

تحلیل شبهه: ۵۳/

پاسخ: ۵۴/

کتابنامه: ۵۸/

مقدمه

نشریه پیش‌رو، حاصل تلاشی مستمر در پاسخ به برخی شبهاتی است که پیرامون مراسم زیارت اربعین مطرح شده است. این شبهات در شبکه جهانی ولایت در سال ۱۴۰۲ در قالب برنامه «پرسمان اربعین» مطرح گردیده‌اند و توسط کارشناسان بزرگوار، استاد مهدی رستم‌نژاد، استاد محمدرضا جباری و استاد رضا محمدی شاهرودی مورد بررسی و پاسخ‌گویی قرار گرفته‌اند و در مدیریت پژوهشی شبکه، گردآوری، تدوین، و مورد استناددهی قرار گرفته است که می‌تواند به عنوان یک منبع علمی معتبر و موثق برای پژوهشگران و علاقه‌مندان به موضوعات دینی و مذهبی مورد استفاده قرار گیرد. امید است این تلاش‌ها، گامی مؤثر در جهت روشن‌سازی حقیقت و تقویت ایمان و باورهای دینی در جامعه اسلامی باشد.

شبهه اول: ❁

آیا اربعین حسینی مانند نماز تراویح بدعت است و تفاوتی بین این دو وجود ندارد؟

✿ تحلیل شبهه:

این شبهه در تلاش است تا با استدلال‌های سطحی و تطبیقی، دو موضوع متفاوت را به هم مرتبط کند و نتیجه‌گیری نادرستی انجام دهد. در حالی که نماز تراویح به عنوان یک عبادت جدید توسط عمر بن خطاب در زمان و شرایط خاصی ابداع شده اما اربعین حسینی ریشه در توصیه‌ها و آموزه‌های دینی توسط اهل بیت علیهم‌السلام دارد و با مرور زمان به یکی از بزرگ‌ترین و تأثیرگذارترین مناسک مذهبی جهان اسلام تبدیل شده است.

تفاوت اساسی بین این دو در این است که نماز تراویح، به صراحت و با تغییر در نحوه و زمان انجام یک عبادت، به وجود آمده است؛ در حالی که اربعین حسینی بر اساس مبانی عمیق دینی شکل گرفته است. بدین ترتیب، شبهه‌ای که مطرح شده، نه تنها فاقد پایه‌های منطقی و علمی است، بلکه با نادیده گرفتن تفاوت‌های اساسی بین این دو موضوع، سعی در گمراه کردن مخاطبان دارد.

✿ جریان‌شناسی شبهه:

شبهه‌ای که مطرح شده، از جمله شبهه‌اتی است که از سوی برخی جریان‌ها، به منظور تضعیف عقاید و مناسک مذهبی شیعه مطرح می‌شود. این شبهه‌ها معمولاً از سوی دو دسته از افراد به وجود می‌آیند:

جریان‌های سلفی و وهابی:

این گروه‌ها به دلیل اختلافات عمیق اعتقادی با شیعه، سعی در نقد و تضعیف مراسم و مناسک مذهبی شیعیان دارند. آن‌ها با استناد به معیارهایی که خود برای بدعت تعریف می‌کنند، سعی در مشابه‌سازی میان برخی از مناسک شیعه با آنچه خودشان به عنوان بدعت معرفی می‌کنند، دارند.

جریان‌های روشنفکری و الحاد:

این گروه‌ها با رویکردی به ظاهر عقل‌گرا و نقادانه، تلاش می‌کنند تا مناسک و اعمال مذهبی را از دیدگاهی تاریخی و جامعه‌شناسانه نقد کنند. هدف این

گروه بیشتر بر پایه زیر سوال بردن مشروعیت و ضرورت این مناسک در زمان حال است.

❁ اقسام شبهه:

این شبهه‌ها می‌توانند به چند دسته تقسیم شوند:

شبهه تطبیقی:

این نوع شبهه سعی می‌کند دو موضوع مذهبی را که به نظر می‌رسد مشابه هستند، با یکدیگر مقایسه کند و نتیجه‌گیری کند که اگر یکی بدعت است، دیگری نیز باید بدعت باشد. مثال این نوع شبهه، مقایسه اربعین حسینی با نماز تراویح است.

شبهه تضادی:

در این نوع شبهه، سعی می‌شود تناقضی در اعتقادات یا اعمال مذهبی یک گروه مشخص پیدا شود. در اینجا، مدعیان سعی می‌کنند نشان دهند که چگونه شیعیان نماز تراویح را بدعت می‌دانند ولی اربعین حسینی را نه؛ و این را به عنوان یک تناقض مطرح می‌کنند.

شبهه تاریخی:

این نوع شبهه به رویدادهای تاریخی و شکل‌گیری مناسک دینی می‌پردازد و سعی می‌کند نشان دهد که برخی از این مناسک پس از پیامبر اسلام ﷺ شکل گرفته‌اند و بنابراین مشروعیت آن‌ها زیر سوال است.

❁ مقدمه

در مباحث دینی، اهمیت تمسک به آموزه‌های پیامبر اکرم ﷺ و اهل بیت (علیهم‌السلام)، به عنوان دو ستون اساسی در هدایت امت اسلامی همواره مورد تأکید بوده است. از سوی دیگر، مفهوم بدعت و اضافه کردن نوآوری‌های جدید به دین، بدون استناد به سنت پیامبر نیز به عنوان یکی از مسائل بحث‌برانگیز در تاریخ اسلام مطرح بوده است.

در پاسخ به این شبهه، تلاش می‌شود تا ابتدا مفهوم بدعت و چرایی بدعت بودن نماز تراویح که به عنوان یک عمل نوآورانه پس از پیامبر توسط خلیفه دوم، عمر بن خطاب، ابداع شد، بررسی گردد. سپس به مشروعیت و اهمیت اربعین امام حسین (علیه السلام) پرداخته شود و دلایل شرعی بودن این مناسبت که بر اساس آموزه‌ها و تأییدات اهل بیت (علیهم السلام) استوار است، مورد بحث قرار گیرد. در ادامه، حدیث ثقلین که از مهم‌ترین و متواترترین احادیث میان شیعه و اهل سنت است و به اهمیت تمسک به قرآن و عترت پیامبر تأکید دارد، بررسی خواهد شد. این حدیث به عنوان یک اصل اساسی در اسلام نشان می‌دهد که راه نجات از گمراهی تنها از طریق پیروی از قرآن و اهل بیت ممکن است.

در نهایت، مقایسه‌ای صورت خواهد گرفت بین اعمالی که بر اساس پیروی از اهل بیت (علیهم السلام) انجام می‌شود و بین بدعت‌هایی که پس از پیامبر به دین اضافه شده‌اند، تا روشن شود که چرا اربعین به عنوان یک عمل مشروع و نماز تراویح به عنوان یک بدعت شناخته می‌شود. این متن با هدف تبیین اهمیت پیروی از اهل بیت و نقد بدعت‌ها در دین تدوین شده است.

❁ اصل اطاعت در شریعت اسلامی

در مکتب شیعه، تنها آنچه به خدا منسوب باشد، به عنوان دین در شرع پذیرفته می‌شود. این اصل بنیادین شیعه است و هیچ چیزی که از خدا به ما نرسیده باشد، مورد پذیرش قرار نمی‌گیرد. در این چارچوب، خداوند به ما فرموده است:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا»^۱

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! اطاعت کنید خدا را! و اطاعت کنید پیامبر خدا و اولوالأمر [اوصیای پیامبر] را! و هرگاه در چیزی نزاع داشتید، آن را به خدا و

۱. نساء، آیه: ۵۹

پیامبر بازگردانید (و از آنها داوری بطلبید) اگر به خدا و روز رستاخیز ایمان دارید! این (کار) برای شما بهتر، و عاقبت و پایانش نیکوتر است.

از این رو، اطاعت از رسول به دلیل فرمان خداوند صورت می‌گیرد. بنابراین، اصالت اطاعت از آن خداوند است؛ اطاعتی که ذاتاً، فطری و اصیل است و نیازی به اخذ از جای دیگری ندارد. عقل ما نیز به همین اصل حکم می‌کند. نیازی نیست که این امر به ما گفته شود، زیرا عقل خود حکم می‌کند که اگر او خداوند من است، آنگاه هرچه او اراده کند، برایم خیر است، چراکه اوست که مرا خلق کرده و به من لطف و عطا کرده است. بنابراین، هر دستوری به من دهد، به حکمت او بازمی‌گردد. به همین دلیل، فرمان خداوند مبنی بر اطاعت از پیامبر را نیز می‌پذیریم؛ زیرا این اطاعت نیز نهایتاً به اطاعت خداوند بازمی‌گردد و حکم او است.

در مکتب شیعه، پذیرش هر مسئله دینی مشروط به آن است که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بازگردد. اگر موضوعی به پیامبر منتهی نشود، از دیدگاه ما نه‌تنها مسئله دینی نیست، بلکه به‌عنوان بدعت تلقی می‌شود. هر موضوعی که در مسیر به پیامبر، منقطع شود، بدعت محسوب می‌گردد، بدون توجه به اینکه از چه منبعی صادر شده باشد.

تمایز میان دستورات امامان معصوم و سایرین

سؤال در اینجا مطرح می‌شود که چرا شیعه دستورات امامان معصوم، نظیر امام صادق علیه السلام، را به پیامبر نسبت می‌دهد، اما اگر عمرین خطاب دستوری صادر کند، آن را به پیامبر منتسب نمی‌کند؟ پاسخ این سؤال در قرآن کریم نهفته است، جایی که خداوند بارها فرموده است که هرآنچه پیامبر می‌فرماید، باید مورد اطاعت قرار گیرد.

خداوند در قرآن می‌فرماید:

«وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ»^۲

آنچه را رسول خدا برای شما آورده بپذیرید (و اجرا کنید)، و از آنچه نهی کرده

۲ حشر، آیه: ۷

خودداری نمایید؛ و از (مخالفت) خدا بپرهیزید که خداوند کیفرش شدید است! در این آیه، خداوند دستور می‌دهد که هرآنچه پیامبر برای شما آورده است بگیرید و از آنچه نهی کرده اجتناب کنید. این دستور به شامل تمام احکام و دستورات پیامبر می‌شود، به‌گونه‌ای که هر سخن و عملی که از پیامبر صادر شود ولو با تأیید با سکوت خود، باید بدون چون و چرا مورد اطاعت قرار گیرد. بنابراین، اطاعت از امامان معصوم به دلیل اینکه آنان سخنان و دستورات پیامبر را بازگو می‌کنند، مستند به اطاعت از پیامبر و در نهایت اطاعت از خداوند است.

❁ استفاده از مبنای مشترک در استدلالات دینی

در مباحث دینی، به‌ویژه در مواجهه با گروه‌هایی که مبانی فقهی و عقیدتی متفاوتی دارند، ضروری است که از یک مبنای مشترک برای بحث و استدلال استفاده شود. این مبنا در مورد مسلمانان، قرآن کریم و احادیث متفق‌علیه است، یعنی احادیثی که هم توسط شیعه و هم توسط اهل سنت پذیرفته شده‌اند.

در این راستا، اگر بحثی میان شیعه و اهل سنت صورت گیرد، بهتر است به آیات قرآن کریم و احادیثی که هر دو گروه آنها را معتبر می‌دانند، استناد گردد.

لزوم اطاعت از پیامبر ﷺ بر اساس آیات قرآن

قرآن کریم در این باره می‌فرماید:

«فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يَحْكُمُوا بِمَا نَازَلْنَا بِهِمْ وَلَا يَدْرُسُوا آيَاتِنَا مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَلَا خَلْفَهَا وَلَا يَنْسَوْنَ آيَاتِنَا. الَّذِينَ يَحْكُمُونَ بِمَا أَنزَلْنَا بِهِمْ وَلَا يَدْرُسُونَ آيَاتِنَا يَتَذَكَّرُونَ أَلَمْ يَكُن لَّهُمْ بَصِيرَاتٌ»^۳

«به پروردگارت سوگند که آنها مؤمن نخواهند بود، مگر اینکه در اختلافات خود، تو را به داوری طلبند؛ و سپس از داوری تو، در دل خود احساس ناراحتی نکنند؛ و کاملاً تسلیم باشند.»

این آیه نشان‌دهنده آن است که اطاعت کامل و تسلیم در برابر دستورات پیامبر ﷺ شرط اصلی ایمان است. بنابراین، هر دستور و هر حکمی که پیامبر

۳ نساء، آیه: ۶۵

صادر کند، باید بدون هیچ‌گونه شک و تردیدی پذیرفته شود.

حدیث ثقلین: میراث ماندگار پیامبر ﷺ

در حدیث معروف «ثقلین»، پیامبر اکرم ﷺ به صراحت اعلام می‌فرماید: «إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَ عِثْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضَلُّوا أَبَدًا وَ إِنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ»

یعنی «همانا من دو چیز گرانبها را در میان شما باقی می‌گذارم، کتاب خدا و اهل بیتم را، تا زمانی که به این دو تمسک کنید، هرگز گمراه نخواهید شد. این دو از یکدیگر جدا نخواهند شد تا اینکه روز قیامت در کنار حوض کوثر نزد من برگردند.»

این حدیث از مهمترین ارکان و مبانی دینی اسلام است که به عنوان راهنمای مسلمانان در مسیر هدایت و دوری از ضلالت شناخته می‌شود. این حدیث، به روشنی اعلام می‌دارد که تنها با تمسک به کتاب خدا و اهل بیت ﷺ است که مسلمانان می‌توانند از گمراهی نجات یابند.

این حدیث، نه تنها در منابع شیعه^۴، بلکه در بسیاری از کتب معتبر اهل سنت^۵ نیز نقل شده است. برای مثال، در صحیح مسلم^۶ و سنن ترمذی^۷، که از جمله کتب اصلی و معتبر اهل سنت محسوب می‌شوند، این حدیث با ذکر «عِثْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي» آمده است و ترمذی، که از بزرگان و محدثان معروف اهل سنت است به اهمیت و جایگاه آن نیز اشاره کرده است.

❁ اهمیت حدیث ثقلین در مسیر هدایت

پیامبر اکرم ﷺ در ادامه حدیث، به طور صریح بیان می‌فرماید که «انی ترکْتُ فِیکُمْ مَا إِنْ أَخَذْتُمْ بِهِ لَنْ تَضَلُّوا: کِتَابَ اللَّهِ، وَعِثْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي» یعنی «من دو چیز را در میان شما باقی گذاشتم که اگر به آن تمسک جویند، هرگز گمراه نخواهید شد: کتاب خدا و عترتم، اهل بیتم.»

این جمله نشان‌دهنده آن است که هدایت و ضلالت مسلمانان به این دو امر مهم وابسته است. بنابراین، هرگونه انحراف از این مسیر به معنای دوری از هدایت الهی و افتادن در دام گمراهی است.

پیامبر اکرم ﷺ در این حدیث نه تنها به اهمیت کتاب خدا، بلکه به اهمیت عترت خود نیز تأکید می‌کند. این تأکید نشان‌دهنده آن است که هرچه پیامبر فرموده و هر دستوری که از سوی اهل بیت ﷺ صادر شده، باید به عنوان دستور الهی، برای رسیدن به هدایت و نجات از ضلالت، پذیرفته و از آن تبعیت شود.

❁ تأیید حدیث ثقلین توسط بزرگان اهل سنت

بزرگان اهل سنت، از جمله ابن حجر هیتمی و تفتازانی، به روشنی به صحت و اهمیت حدیث ثقلین اشاره کرده‌اند. هیتمی، در کتاب الصواعق المحرقة علی أهل الرفض^۱، که آن را در رد شیعه نوشته، این حدیث را به عنوان یکی از روایات صحیح اینچنین نقل می‌کند. پیامبر اکرم ﷺ در روزهای پایانی حیات خود فرموده است:

«إِنِّي قَدْ تَرَكْتُ فِیکُمْ الثَّقَلِینَ: أَحَدُهُمَا آکَدُ مِنَ الْآخَرِ، کِتَابَ اللَّهِ وَعِثْرَتِي، فَانظُرُوا کَیْفَ تَخْلَفُونِي فِیهِمَا، فَإِنَّهُمَا لَنْ يَتَفَرَّقَا حَتَّىٰ يَرِدَا عَلَيَّ حَوْصِي»

«من دو چیز گرانبها را در میان شما باقی گذاشتم: یکی از آنها از دیگری مؤکدتر است؛ کتاب خدا و عترتم. پس دقت کنید که بعد از من چگونه با این دو برخورد می‌کنید؛ این دو هرگز از هم جدا نمی‌شوند تا اینکه در کنار حوض کوثر نزد من برگردند.»

ابن حجر هیتمی در توضیح این حدیث تأکید می‌کند که قرآن کریم و عترت پیامبر ﷺ دو راهنمای اصلی برای هدایت مسلمانان هستند که تا روز قیامت از هم جدا نخواهند شد. این بیان، اهمیت تمسک به هر دو را به عنوان راهی

برای نجات از گمراهی و انحراف نشان می‌دهد.

تفتازانی، دیگر عالم برجسته اهل سنت، در شرح المقاصد، به تفصیل به این موضوع پرداخته و بیان می‌کند: «آیا نمی‌بینید که پیامبر ﷺ اهل بیت خود را قرین قرآن قرار داده، به گونه‌ای که تمسک به قرآن و اهل بیت، نجات‌بخش از گمراهی است؟ تمسک به قرآن معنایی جز عمل به علم و هدایت آن ندارد؛ و همچنین است در مورد عترت.»^۹

ابن اثیر در کتاب النهایه که به تفسیر احادیث پرداخته، تأکید می‌کند که حدیث ثقلین یکی از احادیث قطعی و مسلم در اسلام است. او همچنین بیان می‌کند که این حدیث به دلیل اهمیت بالای آن، همواره مورد تأیید و استفاده علمای اهل سنت بوده است.

✦ مفهوم واقعی تمسک به کتاب و عترت

تفتازانی توضیح می‌دهد که تمسک به قرآن تنها به معنای گرفتن و نگه داشتن آن به صورت فیزیکی نیست، بلکه به معنای عمل به آموزه‌ها و علوم قرآن است. به همین ترتیب، تمسک به عترت نیز به معنای عمل به دستورات و آموزه‌های اهل بیت ﷺ است. این تعبیر نشان می‌دهد که پیروی از اهل بیت ﷺ، همانند پیروی از قرآن، ضرورتی اساسی برای هدایت و نجات از گمراهی است.

❁ تحلیل معنای «ثقلین»

در تفسیر معنای واژه «ثقلین»، متقی هندی، از علمای بزرگ اهل سنت و صاحب کتاب معروف کنزالعمال، این واژه را به معنای «دو چیز سنگین و گرانبها» تعبیر می‌کند. پیامبر اکرم ﷺ این دو را به دلیل اهمیت و وزنی که در هدایت امت اسلامی دارند، «ثقلین» نامیده است.

ابن اثیر، از علمای قدیمی‌تر اهل سنت، در تفسیر این واژه می‌گوید: پیامبر اکرم ﷺ به این دلیل از واژه «ثقلین» استفاده کرده که عمل به قرآن و عترت امری سنگین و دشوار است، اما در عین حال نجات‌بخش و ضروری برای هدایت است.

❁ تفسیر ثقلین از منظر اهل سنت

تفسیر بزرگان اهل سنت از این حدیث نشان می‌دهد که تمسک به «ثقلین» نه تنها به معنای احترام نسبت به قرآن و عترت، بلکه بر عمل به آموزه‌های آنها است؛ یعنی همانگونه که تمسک به قرآن به معنای عمل به دستورات آن است، تمسک به عترت نیز به معنای عمل به فرامین و توصیه‌های اهل بیت (علیهم‌السلام) است.

❁ مقایسه اربعین با نماز تراویح

برگزاری اربعین به عنوان یک عمل شرعی و یکی از مهم‌ترین مناسبت‌های مذهبی در مکتب شیعه، ریشه در تمسک به حدیث ثقلین و تمسک به عترت و عمل به دستورات آنها دارد که مورد تأکید آنها و عملی مشروع است. این در حالی است که نماز تراویح که پس از پیامبر و توسط عمر بن خطاب ابداع شده، نمی‌تواند به عنوان یک عمل شرعی پذیرفته شود.

شیعه، بر اساس اصول دینی خود، نماز تراویح را بدعت در دین می‌داند؛ چرا که این نماز مستحبی که به جماعت و در ماه رمضان خوانده می‌شود، بعد از پیامبر اسلام ﷺ در زمان خلیفه دوم، ابداع شد؛ حتی خود عمر نیز این عمل را به عنوان یک بدعت توصیف کرده و گفته است: «نعمت البدعة هذه»^۱ یعنی «چه بدعت خوبی است!». و بدعت به معنای افزودن چیزی به دین است که

در زمان پیامبر وجود نداشته و توسط او تأیید نشده است. شیعه معتقد است که هیچ سندی وجود ندارد که رسول خدا ﷺ دستور داده باشد پس از او احکام دینی را از خلفا بگیرند. بنابراین، اعمالی که از سوی خلفا یا دیگران، به دین نسبت داده شود، از دیدگاه شیعه بدعت به شمار می‌آید.

علاوه بر اهل بیت ﷺ، جابر بن عبدالله انصاری، از صحابه بزرگ پیامبر اسلام ﷺ و یکی از شخصیت‌های مورد احترام اهل سنت، جزء اولین زیارت‌کنندگان قبر امام حسین ﷺ در روز اربعین بوده است.^{۱۱} این واقعه در منابع معتبر اهل سنت، از جمله در کتاب مقتل الحسین نوشته خوارزمی، ذکر شده است. جابر به همراه عطیه عوفی از علمای آن عصر، در روز اربعین به زیارت قبر امام حسین ﷺ رفته و اعمالی را انجام داده که به عنوان نشانه‌ای از تأیید شرعی بودن اربعین شناخته می‌شود.

این روایت نشان می‌دهد که اربعین نه تنها از سوی اهل بیت ﷺ، بلکه از سوی برخی از صحابه پیامبر نیز مورد تأیید قرار گرفته و به عنوان یک عمل مشروع در دین اسلام شناخته شده است.

❖ چرا برای دیگر امامان و پیامبران اربعین برگزار نمی‌شود؟

یکی از سؤالاتی که ممکن است مطرح شود این است که چرا برای پیامبر اسلام ﷺ یا دیگر امامان اربعین برگزار نمی‌شود؟ پاسخ ساده و روشن است: اهل بیت پیامبر ﷺ در مورد امام حسین ﷺ مسئله اربعین را مطرح کرده‌اند و در مورد دیگر امامان و پیامبران چنین دستوری نداده‌اند. شیعه، بر اساس آموزه‌های اهل بیت ﷺ، تنها آنچه را که از سوی آنان تأیید و توصیه شده است به عنوان عمل دینی می‌پذیرد و از خود چیزی به دین اضافه نمی‌کند.

نتیجه‌گیری

نماز تراویح به عنوان یک بدعت توسط خود مبدع آن یعنی عمر بن خطاب شناخته شده است و از دیدگاه شیعه به دلیل عدم استناد آن به پیامبر اسلام ﷺ، یک عمل غیرشرعی محسوب می‌شود. در مقابل، اربعین به دلیل تأیید و توصیه اهل بیت (علیهم‌السلام) و همچنین تأیید صحابه‌ای مانند جابر بن عبدالله انصاری، به عنوان یک عمل مشروع شناخته می‌شود.

این تفاوت اساسی میان نماز تراویح و اربعین، اهمیت پیروی از عترت پیامبر، برای نجات از گمراهی و نیفتادن در وادی بدعت و ضلالت را نشان می‌دهد.

شبهه دوم: ❁

ضعف سند روایت مربوط به زیارت اربعین

✿ متن شبیهه:

روایتی که شیعه در مورد زیارت اربعین نقل می‌کند ضعیف و منقطع است. شیخ طوسی این روایت را از امام حسن عسکری علیه السلام نقل کرده و بین ایشان حداقل ۱۵۰ سال فاصله است!

تحلیل شبیهه:

شبیهه مطرح شده بر این اساس است که سند روایت مربوط به زیارت اربعین به دلیل فاصله زمانی میان شیخ طوسی و امام حسن عسکری علیه السلام، ضعیف و غیر معتبر است. برای پاسخ به این شبیهه، باید به چند نکته توجه کرد:

اصول علم رجال و درایه: در علم رجال و درایه که به بررسی اسناد و متون روایی می‌پردازد، صرف فاصله زمانی میان راوی و معصوم، به تنهایی نمی‌تواند دلیل بر ضعف سند باشد. بلکه معیارهای دیگری همچون تواتر روایت، اعتبار راویان واسطه، و تأییدات متون دیگر نیز باید مورد بررسی قرار می‌گیرد.

نقل متواتر و مشهور: زیارت اربعین از جمله اعمالی است که در طول تاریخ، مورد تأیید و عمل شیعیان بوده و روایات متعددی در مورد آن وجود دارد. اگرچه ممکن است یک روایت خاص از لحاظ سندی دارای اشکالاتی باشد، اما تواتر معنوی و مقبولیت عمومی آن در میان شیعیان از اهمیت بیشتری برخوردار است.

منابع و تأییدات دیگر: علاوه بر روایت شیخ طوسی، روایات و تأییدات دیگری نیز از سوی علمای شیعه و منابع معتبر وجود دارد که به زیارت اربعین اشاره کرده‌اند. بنابراین، این روایت تنها منبع نیست و نمی‌توان آن را به تنهایی به عنوان اساس زیارت اربعین مورد قضاوت قرار داد.

✿ جریان شناسی شبیهه:

این شبیهه با تمرکز بر موضوع سند روایات و اعتبار آنها، به‌ویژه در مورد زیارت اربعین، شکل گرفته است. اینگونه شبهات معمولاً از سوی جریان‌هایی مطرح می‌شوند که به دنبال تضعیف استناد شیعیان به روایات اهل بیت علیهم السلام هستند. جریان‌های زیر در طرح این نوع شبیهه‌ها نقش دارند:

جریان‌های سلفی و وهابی: این جریان‌ها با تأکید بر اصالت و صحت اسناد روایات، سعی می‌کنند روایات شیعی را زیر سوال ببرند. هدف آن‌ها معمولاً این است که با تضعیف اعتبار منابع روایی شیعه، اعمال و مناسک مذهبی شیعیان را بی‌اساس جلوه دهند.

جریان‌های نقدگرایانه درون مذهبی: برخی از افراد و گروه‌های درون مذهبی که به نوعی به بازنگری و نقد درون‌مذهبی می‌پردازند، ممکن است از این شبهه‌ها به عنوان ابزاری برای بازبینی و تجدید نظر در برخی از مناسک و اعمال مذهبی استفاده کنند.

❖ اقسام شبهه:

این نوع شبهه را می‌توان به چند دسته تقسیم کرد:

شبهه‌سندی:

این نوع شبهه مستقیماً به سند روایت حمله می‌کند و اعتبار آن را زیر سوال می‌برد.

شبهه‌تاریخی:

در این نوع شبهه، سعی می‌شود که به تاریخ‌نگاری روایات و فاصله زمانی میان راویان و امامان معصوم پرداخته شود و نتیجه‌گیری شود که روایت‌ها از اعتبار کافی برخوردار نیستند.

شبهه‌قیاسی:

این شبهه بر اساس مقایسه سند روایات شیعه با روایات اهل سنت و یا سایر منابع دینی شکل می‌گیرد و تلاش می‌کند که اعتبار روایات شیعی را در مقابل دیگر منابع تضعیف کند.

پاسخ اجمالی

روایت «علامات المؤمن خمس» از امام حسن عسکری علیه السلام که در آن به «زیارت الاربعین» اشاره شده، از روایات معتبر در منابع شیعه است. اگرچه در برخی از منابع، سلسله سند به طور کامل ذکر نشده، اما شیخ طوسی به دلیل اطمینان به صحت متن و با توجه به قرائن و مؤیدات دیگر، این روایت را نقل کرده است.

در زمان امام حسن عسکری علیه السلام، اصطلاح «زیارت الاربعین» به طور واضح به زیارت اربعین امام حسین علیه السلام اشاره داشته و این مفهوم در فرهنگ شیعی به خوبی شناخته شده بود. علاوه بر این، روایات معتبر دیگری نیز از امامان معصوم علیهم السلام وجود دارد که به طور خاص به زیارت اربعین پرداخته‌اند و حتی متن زیارتنامه را نیز نقل کرده‌اند.

منابع معتبر دیگری همچون کتاب «کامل الزیارات» نیز روایات متعددی درباره اهمیت و فضیلت زیارت امام حسین علیه السلام آورده‌اند که شمول آن به زیارت اربعین نیز تعمیم می‌یابد.

بنابراین، زیارت اربعین به عنوان یکی از اعمال عبادی مهم در فرهنگ شیعی، دارای پشتوانه قوی دینی و تاریخی است و روایات متعدد و معتبر بر اهمیت آن تأکید دارند. شبهاتی که به سندیت و مشروعیت این مراسم وارد می‌شود، با توجه به بررسی‌های دقیق و مستند، فاقد اعتبار است.

❁ پاسخ تفصیلی

در این پاسخ، به ارائه تحلیل جامع و دقیق از روایت «علامات المؤمن خمس» و تأکید بر اهمیت زیارت اربعین بر اساس متون معتبر دینی می‌پردازد.

❁ بررسی سند روایت «علامات المؤمن خمس»

یکی از روایاتی که در اثبات اهمیت زیارت اربعین مورد استناد قرار می‌گیرد، روایت «علامات المؤمن خمس» از امام حسن عسکری (علیه السلام) است. این روایت در منابع معتبر شیعه نقل شده است، اما برخی از افراد به دلیل عدم ذکر سلسله سند کامل در برخی منابع، به سند آن اشکال وارد می‌کنند.

❁ نقل روایت در منابع شیعی

شیخ طوسی در کتب ادعیه همچون «مصباح‌المتهجد» و همچنین در کتب حدیثی خود مانند «تهذیب‌الاحکام» این روایت را نقل کرده است. وی به عنوان یکی از برجسته‌ترین علمای شیعه، در مواردی که به صحت یک روایت یقین داشته، حتی اگر سلسله سند کامل نبوده، روایت را ذکر کرده است. او در این موارد به صحت متن روایت اعتماد کرده و آن را با قرائن و مؤیدات دیگری که در اختیار داشته، تأیید نموده است.

❁ علت عدم ذکر سلسله سند کامل

دلیل عدم ذکر سلسله سند کامل در برخی از منابع، وجود افرادی در سلسله راویان است که در علم رجال به خوبی شناخته نشده‌اند یا افراد مجهولی بوده‌اند. در این موارد، شیخ طوسی از طریق متن روایت و قرائن دیگر به صحت آن اطمینان حاصل کرده و روایت را در منابع خود آورده است. این رویکرد در علم حدیث به‌ویژه در مواقعی که متن روایت با دیگر روایات معتبر

تطابق دارد یا به‌طور عمومی پذیرفته شده است، معتبر و قابل قبول است.

❖ مفهوم «زیارت‌الاربعین» در روایت امام حسن عسکری (علیه السلام)

در روایت «علامات المؤمن خمس»، امام حسن عسکری (علیه السلام) به «زیارت‌الاربعین» به عنوان یکی از نشانه‌های مؤمن اشاره می‌کند، اما نامی از امام حسین (علیه السلام) به‌طور صریح ذکر نشده است. این امر می‌تواند باعث ایجاد شبهه در فهم این روایت شود. اما باید توجه داشت که در زمان امام حسن عسکری (علیه السلام)، اصطلاح «زیارت‌الاربعین» به عنوان یک مفهوم و یک سنت مستمر در میان شیعیان، شناخته شده بود و این اصطلاح، به وضوح به زیارت‌الاربعین امام حسین (علیه السلام) اشاره داشت بدون این که نیازی به ذکر صریح نام امام حسین (علیه السلام) داشته باشد.

❖ دیگر روایات معتبر در مورد زیارت‌الاربعین

علاوه بر روایت امام عسکری (علیه السلام)، روایات دیگری نیز در منابع معتبر شیعی وجود دارد که به وضوح به زیارت‌الاربعین اشاره دارند و حتی متن زیارتنامه را نیز نقل کرده‌اند.

روایت امام صادق (علیه السلام)

امام صادق (علیه السلام) در روایتی معتبر، نحوه زیارت‌الاربعین را به صفوان بن مهران جمال اینچنین آموزش می‌دهد: «حدثنی أبو الحسن علی بن محمد بن مسعدة والحسن بن علی بنی فضال عن سعدان بن مسلم عن صفوان بن مهران الجمال قال: قال لی مولاى الصادق صلوات الله علیه فی زیارة الاربعین: تزور عند ارتفاع النهار وتقول: السلام علی ولی الله وحیبه، السلام علی خلیل الله ونجیبه»^{۱۲}

اعتبار و سند روایت

این روایت در کتاب «تهذیب الاحکام» شیخ طوسی، از کتب اربعه شیعه و از معتبرترین منابع حدیثی، نقل شده است. بنابراین، زیارت‌الاربعین نه تنها در روایت امام عسکری (علیه السلام)، بلکه در روایت دیگر امامان معصوم (علیهم السلام) نیز تأیید و

۱۲. شیخ طوسی، تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۵۲

توصیه شده است.

استناد به کتاب «کامل الزیارات»

یکی از کتب معتبر در باب زیارات، کتاب «کامل الزیارات» ابن قولویه قمی است. این کتاب به طور خاص به بیان ثواب و آثار و دیگر امور مربوط به زیارت امام حسین (علیه السلام) و سایر ائمه هدی (علیهم السلام) می پردازد و شامل صدها روایت معتبر است.

روایات متعدد درباره زیارت امام حسین (علیه السلام)

در کتاب «کامل الزیارات»، روایات متعددی درباره فضیلت و اهمیت زیارت امام حسین (علیه السلام) نقل شده است. یکی از این روایات به این صورت است: «مَنْ أْتَى قَبْرَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَاشِياً كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ أَلْفَ حَسَنَةٍ، وَمَحَا عَنْهُ أَلْفَ سَيِّئَةٍ». این روایت به اهمیت و ثواب عظیم زیارت امام حسین (علیه السلام) به صورت پیاده اشاره دارد و بیانگر تأکید اهل بیت (علیهم السلام) بر این عمل است.

زمان زیارت اربعین

زیارت اربعین نیز به عنوان یکی از زمان های مهم و تأکید شده برای زیارت امام حسین (علیه السلام) در این روایات مورد اشاره قرار گرفته است. بنابراین، زیارت اربعین ریشه در روایات معتبر و منابع اسلامی دارد که هم عموماً روایات استحباب زیارت شامل آن می شود و هم خصوص روایات وارد شده در مورد روز اربعین.

نتیجه گیری

روایت «علامات المؤمن خمس» زیارت اربعین را یکی از نشانه های مؤمن می داند و از اعتبار کافی برخوردار است. این روایت در کنار دیگر روایات معتبر از امامان معصوم (علیهم السلام)، اهمیت و مشروعیت زیارت اربعین را تأیید می کند. همچنین، انتقاد به سند این روایت بدون توجه به قرائن دیگر و دیگر روایات معتبر، نادیده گرفتن بخش بزرگی از میراث حدیثی و فقهی شیعه است. در نتیجه، زیارت اربعین به عنوان یکی از اعمال عبادی مهم در فرهنگ شیعه، دارای پشتوانه قوی دینی و تاریخی است.

۳

شبهه سوم:

وارداتی بودن راهپیمایی اربعین و تاثیرپذیری از
مسیحیت

✿ جریان شناسی شبهه:

این شبهه به طور مشخص به دنبال القای این است که مراسم راهپیمایی اربعین، از دیگر ادیان، به ویژه مسیحیت، وارد مذهب شیعه شده و یک سنت اصیل اسلامی نیست. چنین ادعاهایی معمولاً از سوی جریان‌هایی مطرح می‌شود که به دنبال تقلیل اصالت و اهمیت مناسک شیعه و مرتبط ساختن آن‌ها با تأثیرات خارجی هستند. این جریان‌ها می‌توانند به شرح زیر دسته‌بندی شوند:

جریان‌های سلفی و وهابی:

این جریان‌ها با انگیزه‌های مذهبی و اعتقادی، سعی در تضعیف جایگاه مناسک شیعه دارند. آن‌ها با بیان این شبهه‌ها می‌خواهند نشان دهند که این مناسک ریشه در آموزه‌های اسلامی ندارد و از دیگر ادیان یا فرهنگ‌ها به خصوص مسیحیت اقتباس شده است.

جریان‌های سکولار و تجددگرا:

این گروه‌ها معمولاً با نگرش‌های انتقادی و گاه ضد مذهبی، به دنبال تحلیل پدیده‌های مذهبی از دیدگاه تاریخی و جامعه‌شناسی هستند. آن‌ها ممکن است این نوع شبهه‌ها را برای تضعیف باورهای مذهبی و نشان دادن تأثیرات فرهنگی متقابل بین ادیان مطرح کنند.

✿ اقسام شبهه:

این شبهه‌ها را می‌توان به چند دسته تقسیم کرد:

شبهه تاریخی:

این نوع شبهه به تاریخچه و منشأ مناسک دینی اشاره دارد و ادعا می‌کند که برخی از مناسک اسلامی، از ادیان یا فرهنگ‌های دیگر، به ویژه مسیحیت، وارد شده است.

شبهه فرهنگی:

در این نوع شبهه، بر تأثیرات متقابل فرهنگی و مذهبی میان جوامع مختلف تمرکز می‌شود و می‌کوشد تا شباهت ظاهری میان مناسک مختلف را، دلیل بر تأثیرپذیری یک دین از دین دیگر تلقی کند.

شبهه اصالت‌شناسی:

این نوع شبهه به دنبال زیر سوال بردن اصالت مناسک مذهبی یک دین است. در این مورد، تلاش می‌شود تا نشان داده شود که مراسم اربعین ریشه در آموزه‌های اصیل اسلامی ندارد.

✿ تحلیل شبهه:

این شبهه بر اساس این ادعا شکل گرفته که مراسم پیاده‌روی اربعین، تحت تأثیر فرهنگ مسیحیت، به‌ویژه سنت‌های مذهبی کاتولیک‌ها در اروپا، به‌ویژه در اسپانیا، وارد اسلام شده است. این ادعا به چندین دلیل نادرست و فاقد اعتبار است:

ریشه‌های تاریخی و دینی اربعین:

مراسم پیاده‌روی اربعین، ریشه عمیقی در تاریخ و فرهنگ اسلامی دارد و با توجه به روایات اهل بیت علیهم‌السلام، به عنوان یکی از مناسک مهم مذهبی شیعیان شناخته می‌شود. این مراسم از قرون اولیه اسلام، به عنوان نشانه‌ای از احترام و تعظیم به مقام اهل بیت علیهم‌السلام به‌ویژه امام حسین علیه‌السلام شکل گرفته است.

تفاوت در اهداف و مفاهیم:

راهپیمایی اربعین در مفهوم و هدف، کاملاً با مراسم مذهبی مسیحیان تفاوت دارد. این مراسم نه تنها به یادآوری حوادث عاشورا و شهدای کربلا می‌پردازد، بلکه نمادی از مقاومت در برابر ظلم و ایستادگی در مسیر حق است. این اهداف و مفاهیم، در آموزه‌های اسلامی و شیعی به خوبی تبیین شده‌اند.

عدم ارتباط تاریخی و جغرافیایی:

ارتباط مستقیم تاریخی و جغرافیایی میان سنت‌های مسیحیت و مراسم اربعین وجود ندارد. علاوه بر این، مراسم پیاده‌روی اربعین در محیط فرهنگی و جغرافیایی کاملاً متفاوتی نسبت به مسیحیت اروپایی شکل گرفته و توسعه یافته است.

بنابراین، ادعای اینکه مراسم اربعین تأثیرپذیر از مسیحیت است، بر اساس یک قیاس نادرست و بدون توجه به تاریخچه و مفاهیم عمیق دینی این مراسم است. این نوع شبهه‌ها، اگرچه ممکن است در نگاه اول منطقی به نظر برسند، اما با تحلیل دقیق‌تر مشخص می‌شود که فاقد پایه‌های علمی و تاریخی قوی هستند و تنها به منظور تضعیف مناسک و باورهای شیعی مطرح می‌شوند.

✿ پاسخ:

تحلیل تاریخی و دینی پیاده‌روی برای زیارت

✿ مقدمه

ادعایی مطرح شده که پیاده‌روی برای زیارت امام حسین علیه السلام از آیین‌های مسیحیت وارد جهان اسلام و به خصوص تشیع شده است. این ادعا، برای کسانی که با تاریخ اسلام و تشیع و منابع روایی آشنایی ندارند، ممکن است شبهه‌انگیز باشد. اما برای کسانی که با تاریخ و روایات اسلامی آشنایی دارند، این ادعا بی‌پایه و غیرمستند است.

نقد ادعای تأثیرپذیری از مسیحیت

این ادعا که پیاده‌روی برای زیارت، از آیین مسیحیت گرفته شده، باطل است. شواهد تاریخی و روایات اسلامی به وضوح نشان می‌دهند که این عمل عبادی و معنوی از دیرباز در اسلام و در سایر ادیان پیشین وجود داشته است. به عنوان مثال:

روایات اسلامی:

در روایات اسلامی آمده است که انبیا پیشین همچون حضرت موسی علیه السلام و ذوالقرنین، پیاده به زیارت خانه خدا می‌رفتند. (شیخ طوسی، تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۵۲) و این نشان می‌دهد که پیاده روی برای عبادت، ریشه در تاریخ ادیان الهی دارد.

پیاده‌روی برای زیارت و عبادت، پیش از هرگونه ارتباط با مسیحیت، در اسلام وجود داشته است و در سخنان پیامبر ﷺ و سیره صحابه مطرح بوده است. چنانکه پیاده‌روی برای زیارت خانه خدا، به عنوان یک عمل عبادی، نمادی از خضوع، و فروتنی در برابر خداوند متعال است. لذا امام حسن و امام حسین (علیهم‌السلام) در سفر حج، با این که مرکب به همراه داشتند، ولی پیاده حرکت می‌کردند و این عمل، نشان‌دهنده خضوع آن‌ها در پیشگاه الهی بود.^{۱۳}

❁ استناد به روایات در مورد پیاده‌روی برای زیارت وحج

روایت در مورد پیاده‌روی برای حج

یکی از روایات مهم در مورد پیاده‌روی برای حج از ابن عباس نقل شده است. این روایت هم در متون اهل سنت و هم در منابع شیعی آمده است. به عنوان مثال، ابن عدی در کتاب الکامل و برقی در کتاب المحاسن این روایت را نقل کرده‌اند:

ابن عباس نقل می‌کند که:

«مَا نَدِمْتُ عَلَى شَيْءٍ نَدِمِي عَلَى أَنْ لَمْ أَحْجَّ مَا شِئْتُ لِأَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ حَجَّ بَيْتَ اللَّهِ مَا شِئْتُ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ سَبْعَةَ أَلْفِ [آلِفِ] حَسَنَةٍ مِنْ حَسَنَاتِ الْحَرَمِ. قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا حَسَنَاتُ الْحَرَمِ؟ قَالَ حَسَنَةُ أَلْفِ أَلْفِ حَسَنَةٍ وَ قَالَ فَضْلُ الْمَشَاةِ فِي الْحَجِّ كَفَضْلِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ عَلَى سَائِرِ النَّجُومِ.»

در این روایت، ابن عباس از این که حج را به صورت پیاده انجام نداده، اظهار پشیمانی می‌کند؛ چرا که از پیامبر ﷺ شنیده که هر کس پیاده به حج برود، خداوند برای او هفت هزار حسنه از حسنات حرم را ثبت می‌کند. سپس پیامبر توضیح می‌دهد که هر حسنه‌ای در حرم، برابر با یک میلیون حسنه در جاهای دیگر است. همچنین، پیامبر می‌فرماید: «فضل کسانی که حج را با پای پیاده انجام می‌دهند، مانند فضیلت ماه شب چهارده بر سایر ستارگان است.»

❖ روایات در مورد پیاده روی برای زیارت امام حسین (علیه السلام)

در ارتباط با زیارت ابی عبدالله الحسین (علیه السلام) با پای پیاده، روایات متعددی وجود دارد که به اهمیت و فضیلت این عمل اشاره دارند. باب ۴۹ کتاب کامل الزیارات ابن قولویه، به موضوع پیاده روی برای زیارت امام حسین (علیه السلام) اختصاص یافته است.

در این باب، امام صادق (علیه السلام) به یکی از اصحاب فرمودند:

«يَا حُسَيْنُ، مَنْ حَرَجَ مِنْ مَنْزِلِهِ يَرِيدُ زِيَارَةَ قَبْرِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (علیه السلام)، إِنْ كَانَ مَاشِيًا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ حَسَنَةً وَ مَحَى عَنْهُ سَيِّئَةً حَتَّى إِذَا صَارَ فِي الْحَائِرِ كَتَبَهُ اللَّهُ مِنَ الْمُفْلِحِينَ الْمُنْجِحِينَ، حَتَّى إِذَا قَصَى مَنَاسِكَهُ كَتَبَهُ اللَّهُ مِنَ الْفَائِزِينَ، حَتَّى إِذَا أَرَادَ الْإِنْصِرَافَ أَتَاهُ مَلَكٌ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقْرُوكَ السَّلَامَ وَ يَقُولُ لَكَ اسْتَأْنِيفَ الْعَمَلِ فَقَدْ عُفِرَ لَكَ مَا مَضَى.»^{۱۴}

امام صادق (علیه السلام) در این روایت می‌فرماید: هر کس از خانه‌اش به قصد زیارت قبر امام حسین (علیه السلام) خارج شود، اگر پیاده باشد، خداوند برای هر قدمی که بر می‌دارد، یک حسنه برای او ثبت می‌کند و یک گناه از نامه عملش پاک می‌کند. هنگامی که به حائر حسین (علیه السلام) می‌رسد، خداوند او را از افراد رستگار و سعادت‌مند ثبت می‌کند. وقتی که مناسک زیارت خود را به پایان رساند، خداوند او را از فائزین (رستگاران) قرار می‌دهد. هنگامی که قصد بازگشت می‌کند، فرشته‌ای نزد او می‌آید و می‌گوید: «رسول خدا ﷺ به تو سلام می‌رساند و می‌گوید: عمل خود را از سر گیر، زیرا همه گناهانت بخشیده شد.»

❖ تأثیرات معنوی زیارت امام حسین (علیه السلام)

تفاوت درجات زائران

در روایات اسلامی، تأکید زیادی بر زیارت امام حسین (علیه السلام) و تأثیرات معنوی آن شده است. طبیعتاً درجات و مقامات افرادی که به زیارت ابی‌عبدالله (علیه السلام) می‌روند، بسته به آمادگی روحی و میزان خلوص نیت آنها متفاوت است. به عنوان مثال، یک عارف بزرگ که عمری را در تهذیب نفس سپری کرده است، در هنگام زیارت امام حسین (علیه السلام) درجات و مقامات والاتری خواهد داشت.

با این حال، هر زائر که با نیت خالص به زیارت می‌رود، حتی اگر در درجات پایین‌تری از عرفا باشد، به سبب این عمل، مورد توجه ویژه الهی قرار می‌گیرد و به او وعده پاک شدن گناهان داده شده است.

❁ روایات در مورد اثرات زیارت امام حسین (علیه السلام)

حارث بن مغیره از امام صادق (علیه السلام)، روایتی در تأثیرات معنوی زیارت و جایگاه والای زائران امام حسین (علیه السلام) در نزد خداوند و فرشتگان اینچنین نقل می‌کند:

«إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً مُّوَكَّلِينَ بِقَبْرِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَإِذَا هُمْ بِزِيَارَتِهِ الرَّجُلُ، أَعْطَاهُمُ اللَّهُ ذُنُوبَهُ، فَإِذَا حَطَّ مَحْوَهَا، ثُمَّ إِذَا حَطَّ صَاعَفُوا لَهُ حَسَنَاتِهِ، فَمَا تَزَالُ حَسَنَاتُهُ تَتَصَاعَفُ حَتَّى تُوجِبُ لَهُ الْجَنَّةَ، ثُمَّ اكَتَفَوْهُ وَقَدَّسُوهُ وَبِنَادُونَ مَلَائِكَةَ السَّمَاءِ أَنْ قَدَّسُوا زُورًا حَبِيبِ حَبِيبِ اللَّهِ، فَإِذَا اغْتَسَلُوا نَادَاهُمْ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: يَا وَقَدْ اللَّهُ أَبْشِرُوا بِمُرَافَقَتِي فِي الْجَنَّةِ، ثُمَّ نَادَاهُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَنَا صَامِنٌ لِقَضَاءِ حَوَائِجِكُمْ وَدَفْعِ الْبَلَاءِ عَنْكُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، ثُمَّ التَّقَاهُمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ حَتَّى يَنْصَرِفُوا إِلَى أَهَالِيهِمْ»^{۱۵}

خداوند ملائکه‌ای را موکل در اطراف قبر امام حسین (علیه السلام) قرار داده است. هنگامی که فردی قصد زیارت می‌کند، خداوند گناهان او را به فرشتگان می‌دهد و با هر قدمی که برمی‌دارد، آن گناهان را محو می‌کنند و حسناتش را افزایش می‌دهند. این حسنات همچنان افزایش می‌یابند تا جایی که بهشت بر او واجب می‌شود. سپس فرشتگان او را دربر می‌گیرند و تقدیس می‌کنند و به فرشتگان آسمان ندا می‌دهند که زائران حبيب خدا را تقدیس کنید. زمانی که این زائران غسل می‌کنند، پیامبر (ص) به آنها ندا می‌دهد: «ای زائران خدا! بشارت باد شما را به همراهی من در بهشت.» سپس امیرالمؤمنین (علیه السلام) ندا می‌دهد: «من ضامن برآورده شدن حاجات شما و دفع بلاها از شما در دنیا و آخرت هستم.» سپس پیامبر (ص) از سمت راست و چپ به استقبال آنها می‌آید تا زمانی که به خانواده‌هایشان بازگردند.

نتیجه‌گیری

زیارت امام حسین علیه السلام نه تنها یک عمل عبادی با اهمیت ویژه، بلکه دارای تأثیرات معنوی عمیقی است که درجات و مقامات زائران را بسته به نیت و اخلاص آنها تعالی می‌بخشد. این زیارت، از حمایت‌های ویژه الهی برخوردار بوده و زائران را در مسیر رستگاری و فوز قرار می‌دهد.

۴

شبهه چهارم:

عدم برگزاری اربعین توسط امامان معصوم

✿ متن شبهه:

چگونه شیعه مراسم اربعین به جا می‌آورد در حالی که حتی خود امامان شیعه هم دست به چنین عملی نزده‌اند؟

✿ جریان شناسی شبهه:

این شبهه با هدف زیر سؤال بردن مشروعیت مراسم اربعین حسینی مطرح می‌شود و ادعا می‌کند که چون امامان معصوم علیهم‌السلام خودشان مراسم اربعین برای امام حسین علیه‌السلام برگزار نکرده‌اند، انجام این کار از سوی شیعیان نیز فاقد اعتبار شرعی است. این نوع شبهه معمولاً از سوی جریان‌هایی مطرح می‌شود که به دنبال کاهش تأثیر و اهمیت مناسک شیعیان در میان پیروانشان هستند. جریان‌هایی که ممکن است این شبهه را مطرح کنند، شامل موارد زیر هستند:

جریان‌های سلفی و وهابی:

این جریان‌ها به دنبال این هستند که شیعیان را به دلیل برگزاری مناسک خاصی که در منابع اهل سنت یافت نمی‌شود، نقد کنند و آن‌ها را به عنوان بدعت در دین معرفی نمایند. هدف این گروه‌ها تضعیف اعتقادات و مناسک شیعیان از طریق ایجاد شک و تردید در مشروعیت و اصالت این مناسک است.

جریان‌های نقدگرایانه و اصلاح طلب:

برخی افراد و گروه‌های درون مذهبی که به دنبال اصلاحات یا تجدیدنظر در مناسک دینی هستند، ممکن است چنین شبهه‌هایی را مطرح کنند تا به چالش کشیدن اعمال و آیین‌های مذهبی بپردازند که به نظرشان ممکن است در طول زمان به وجود آمده باشند.

❁ اقسام شبیه:

این شبیه را می‌توان به چند دسته تقسیم کرد:
شبیه تاریخی: این نوع شبیه به تاریخچه و رویه‌های عملی امامان معصوم علیهم‌السلام اشاره می‌کند و تلاش می‌کند نشان دهد که عدم وجود مدرک تاریخی برای برگزاری مراسم اربعین توسط آن‌ها، دلیلی بر غیرمشروع بودن این مراسم است.

شبیه اصولی:

این نوع شبیه به اصول و مبانی شرعی مرتبط با عبادات و مناسک دینی می‌پردازد و سعی دارد ثابت کند که برگزاری مراسمی که به‌طور مستقیم از سوی امامان معصوم تأیید نشده، نمی‌تواند دارای اعتبار دینی باشد.

شبیه قیاسی:

در این شبیه، با استفاده از قیاس، به این نتیجه می‌رسند که چون امامان معصوم علیهم‌السلام مراسم اربعین برگزار نکرده‌اند، بنابراین شیعیان نیز نباید آن را برگزار کنند.

❁ تحلیل شبیه:

این شبیه با استفاده از قیاس و استدلال به نبود مدارک تاریخی مبنی بر برگزاری اربعین توسط امامان معصوم علیهم‌السلام، تلاش می‌کند تا مشروعیت این مراسم را زیر سؤال ببرد. اما این استدلال دارای چند ضعف اساسی است:

تفاوت در شرایط زمانی و مکانی: امامان معصوم علیهم‌السلام در دوران‌های مختلف با شرایط سیاسی و اجتماعی خاصی مواجه بودند که ممکن است مانع برگزاری مراسم‌هایی مانند اربعین شده باشد. اما این به معنای نفی مشروعیت این مراسم نیست، بلکه نشان‌دهنده شرایط ویژه آن دوران است.

سنت و توصیه‌های اهل بیت علیهم‌السلام: در آموزه‌های شیعه، زیارت امام حسین علیه‌السلام و به ویژه زیارت اربعین دارای تأکیدات فراوانی است. این تأکیدات و توصیه‌ها، از سوی اهل بیت علیهم‌السلام خود نشان‌دهنده مشروعیت و اهمیت این مراسم است،

حتی اگر به دلیل شرایط خاص آن زمان، امامان نتوانسته باشند مراسم اربعین را برگزار کنند.

بنابراین، استدلالی که بر اساس عدم وجود مدرک تاریخی برای برگزاری اربعین توسط امامان معصوم علیهم السلام صورت می‌گیرد، نادرست و فاقد پایه‌های محکم تاریخی و اصولی است. مراسم اربعین به عنوان یکی از مهم‌ترین مناسک شیعی، نه تنها دارای مشروعیت دینی است، بلکه نمادی از استمرار و زنده نگه داشتن پیام عاشورا در طول تاریخ است.

❁ پاسخ:

در پاسخ به شبهات مرتبط با زیارت اربعین، باید به چند نکته اساسی توجه کرد:

ریشه تاریخی زیارت اربعین: زیارت اربعین امام حسین علیه السلام ریشه‌ای عمیق در تاریخ اسلام و در سیره اهل بیت علیهم السلام و رفتار صحابه دارد.

تأکید امامان معصوم علیهم السلام: امامان معصوم علیهم السلام همواره بر زیارت اربعین تأکید کرده‌اند. به ویژه امام صادق علیه السلام و امام حسن عسکری علیه السلام، این زیارت را به عنوان یکی از علائم ایمان و از نشانه‌های مؤمن معرفی کرده‌اند.

نمادهای ایمان در تشیع: زیارت اربعین به همراه نماز پنجاه و یک رکعتی، انگشتر به دست راست کردن، سجده بر خاک، و بلند گفتن بسم الله الرحمن الرحیم به عنوان نمادهای اصلی ایمان در مکتب تشیع مطرح شده‌اند.

پیوستگی در سیره امامان: تأکید بر زیارت اربعین، نه تنها در میان امامان معصوم علیهم السلام وجود داشته، بلکه به عنوان یک سنت مهم و مقدس در میان شیعیان جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده است. این سنت با توجه به روایات و سیره اهل بیت علیهم السلام به عنوان یکی از اعمال عبادی معتبر شناخته می‌شود.

به طور کلی، زیارت اربعین به دلیل ریشه‌های تاریخی، تأکیدات معصومین، و تأثیرات معنوی و اجتماعی، از مهم‌ترین سنت‌های شیعیان است که در طول تاریخ تشیع حفظ شده و مورد توجه و احترام قرار گرفته است.

اهمیت زیارت اربعین در روایات و سیره معصومین علیهم السلام

امامان معصوم علیهم السلام به زیارت امام حسین علیه السلام در روز اربعین تأکید کرده‌اند. به عنوان مثال، امام صادق علیه السلام نه تنها زیارت اربعین را توصیه کرده‌اند، بلکه متن زیارت را نیز انشاء کرده‌اند. این متن توسط بزرگان شیعه مانند شیخ طوسی در کتاب‌های معتبر مانند مصباح‌المتهدد نقل شده است.

امام عسکری علیه السلام نیز در حدیثی معروف، زیارت اربعین را به عنوان یکی از علائم مؤمن ذکر می‌کنند:

«عَلَامَاتُ الْمُؤْمِنِ خَمْسٌ: صَلَاةُ الْإِخْدَى وَ الْخَمْسِيْنَ، وَ زِيَارَةُ الْأَرْبَعِيْنَ، وَ التَّحَنُّمُ فِي الْيَمِيْنِ، وَ تَعْفِيْرُ الْجَبِيْنِ، وَ الْجَهْرُ بِبِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ.»^{۱۶}

علامت‌های مؤمن پنج چیز است: نماز پنجاه و یک رکعت (واجب و نافله)، زیارت اربعین، انگشتر به دست راست کردن، سجده بر خاک، و بلند گفتن بسم الله الرحمن الرحيم.

این پنج نشانه به عنوان نمادهای ایمان در کلام امام علیه السلام ذکر شده است.

نتیجه‌گیری

زیارت اربعین به عنوان یکی از مهم‌ترین سنت‌های شیعه، ریشه‌ای عمیق در تاریخ تشیع و روایات اهل‌بیت علیهم السلام دارد. این عمل عبادی، نمادی از پیوند معنوی و عشق به اهل‌بیت علیهم السلام است که از سوی امامان معصوم علیهم السلام تأکید شده است.

۵

شبه‌پنجم: ❁

استفاده ابزاری از مراسم اربعین و مخاطرات
بهداشتی

✿ متن شبیه:

حکومت های ایران و عراق، به دنبال استفاده ابزاری از مراسم اربعین برای قدرت نمائی در برابر سایر کشورها خصوصاً کشورهای اسلامی هستند و از سوئی این مراسم می‌تواند زمینه‌ای برای پیدایش و گسترش بیماری‌های واگیردار داشته باشد؟

✿ جریان شناسی شبیه

این شبیه به منظور زیر سوال بردن انگیزه‌ها و اهداف حکومت و مردم برای شرکت در مراسم اربعین مطرح می‌شود و ادعا می‌کند که دولت‌ها از این مناسک مذهبی به عنوان ابزاری برای قدرت‌نمایی استفاده می‌کنند، در حالی که مشارکت مردم در این مراسم می‌تواند عواقب بهداشتی و جانی برای آنها داشته باشد. این نوع شبیه‌ها به‌ویژه در زمان‌هایی که میزان مشارکت مردمی در مناسک دینی بالا است، با هدف کاهش انگیزه و مشارکت مردم در این مراسم‌ها مطرح می‌شوند.

✿ جریان‌های مطرح‌کننده شبیه:

جریان‌های سکولار و ضد مذهبی: این گروه‌ها معمولاً با نگرش منفی نسبت به مناسک دینی و مذهبی، سعی در کاهش تأثیر این مراسم‌ها در جامعه دارند. هدف آن‌ها به‌ویژه نقد عملکرد حکومت‌های مذهبی و کاهش مشارکت مردمی در این گونه مناسک است.

جریان‌های مخالف سیاسی: این جریان‌ها ممکن است با انگیزه‌های سیاسی، به‌ویژه مخالفت با دولت‌ها و حکومت‌های مذهبی، به دنبال تضعیف پایه‌های مشروعیت و قدرت این حکومت‌ها باشند. آن‌ها با مطرح کردن چنین شبیه‌هایی، سعی می‌کنند تا مردم را نسبت به نیت‌های حکومت بدبین کنند. جریان‌های سلفی و وهابی: این جریان‌ها که معمولاً با شیعه‌ستیزی و مخالفت با مناسک مذهبی شیعه همراه هستند، ممکن است چنین شبیه‌هایی را به منظور تضعیف عقاید شیعیان و کاهش مشارکت در مراسم‌های مذهبی آنان مطرح کنند.

❖ اقسام شبیه:

این شبیه را می‌توان به چند دسته تقسیم کرد:

شبیه ابزاری:

این نوع شبیه بر این ادعا استوار است که حکومت‌ها از مناسک دینی به عنوان ابزاری برای قدرت‌نمایی و کنترل مردم استفاده می‌کنند. در اینجا هدف، تضعیف مشروعیت حکومت و ایجاد شک و تردید در نیت‌های آن است. شبیه بهداشتی و امنیتی: این نوع شبیه به مسائل بهداشتی و امنیتی مرتبط با مراسم‌های دینی اشاره دارد و تلاش می‌کند با برجسته کردن خطرات احتمالی، از مشارکت مردم در این مراسم‌ها جلوگیری کند.

شبیه انگیزشی:

این نوع شبیه به انگیزه‌های مردم برای شرکت در مناسک دینی می‌پردازد و تلاش می‌کند تا این انگیزه‌ها را به عنوان امری ناشی از فشار اجتماعی یا تبلیغات حکومتی نشان دهد.

❖ تحلیل شبیه:

این شبیه با ترکیبی از استدلال‌های ابزاری و بهداشتی، سعی دارد تا هم مشروعیت حکومت و هم انگیزه‌های مردم را در شرکت در مراسم اربعین زیر سوال ببرد. اما این استدلال‌ها دارای چندین نقص و ضعف اساسی هستند: نقش معنوی و فرهنگی اربعین: مراسم اربعین حسینی نه تنها یک مناسک دینی، بلکه یک پدیده فرهنگی و اجتماعی است که ریشه‌های عمیقی در تاریخ و فرهنگ اسلامی دارد. مشارکت مردم در این مراسم به دلیل باورهای مذهبی و علاقه به اهل بیت علیهم‌السلام است و نمی‌توان آن را صرفاً به تبلیغات حکومتی نسبت داد.

قدرت معنوی و اجتماعی مردم: مشارکت میلیونی مردم در مراسم اربعین نشان‌دهنده قدرت معنوی و اجتماعی این مناسک است که فارغ از هرگونه تبلیغات حکومتی، از دل مردم برمی‌خیزد. این مشارکت نه تنها نشانه‌ای

از ایمان و اعتقاد مردم است، بلکه می‌تواند به عنوان یک نماد همبستگی اجتماعی و فرهنگی نیز تعبیر شود.

برنامه‌ریزی و مدیریت بهداشتی: در سال‌های اخیر، دولت‌ها و نهادهای مربوطه برنامه‌ریزی‌های گسترده‌ای برای مدیریت بهداشتی و امنیتی مراسم اربعین انجام داده‌اند. این اقدامات نشان‌دهنده توجه به سلامت و امنیت زائران است و نمی‌توان خطرات احتمالی را به عنوان دلیلی برای زیر سوال بردن کل مراسم اربعین مطرح کرد.

در نتیجه، این شبهه که به نیت‌های حکومت و مشارکت مردم در مراسم اربعین پرداخته، بیشتر بر اساس فرضیات و استدلال‌های سطحی استوار است و نمی‌تواند قدرت و معنویت این مراسم را که در طول تاریخ جایگاه ویژه‌ای داشته است، تضعیف کند.

❁ پاسخ:

❁ عدم اعتبار علمی شبهات مطرح شده

شبهات مطرح شده در مورد حمایت حکومت اسلامی از زیارت اربعین به جهت استفاده ابزاری از آن، به دلیل سستی و بی‌پایگی استدلال‌ها، از اعتبار علمی برخوردار نیستند. این ادعاها عمدتاً بر اساس غرض‌ورزی و نه تحلیل‌های علمی و آماری مطرح می‌شوند. پاسخ دادن به چنین ادعاهایی از دیدگاه علمی، در بسیاری موارد ضرورتی ندارد، اما به دلیل انتشار گسترده این شبهات، لازم است به برخی نکات پاسخ داده شود.

❁ وظیفه حکومت اسلامی در حمایت از شعائر دینی

❁ تعریف حکومت اسلامی و وظایف آن

حکومت اسلامی، به معنای نظامی است که بر پایه اصول و ارزش‌های اسلامی بنا شده و هدف آن حمایت از اسلام و ترویج آموزه‌های دینی است. یکی از وظایف اصلی حکومت اسلامی، کمک به ترویج و تقویت شعائر دینی است. این وظیفه نه تنها یک مسئولیت اخلاقی، بلکه یک وظیفه شرعی است که حکومت باید به آن پایبند باشد.

✿ حمایت از زیارت اربعین به عنوان یک وظیفه دینی و حکومتی

زیارت اربعین به عنوان یک حرکت بی‌نظیر اسلامی و یک مانور بزرگ دینی، نمادی از اقتدار و همبستگی امت اسلامی است. در چنین شرایطی، حمایت حکومت اسلامی از این رویداد، نه تنها طبیعی بلکه ضروری است. این حمایت، نشان‌دهنده تعهد حکومت به اصول اسلامی و تقویت مؤلفه‌های قدرت دینی است. اگر حکومت اسلامی از چنین رویدادهای مهمی حمایت نکند، در واقع از رسالت خود به عنوان یک حکومت اسلامی فاصله گرفته است.

✿ تناقض در حمایت از فعالیت‌های دینی و غیردینی

یکی از شبهات مطرح شده این است که حکومت اسلامی نباید از زیارت اربعین حمایت کند، در حالی که در بسیاری از کشورها، حکومت‌ها از فعالیت‌های فرهنگی، تفریحی و ورزشی حمایت‌های گسترده‌ای می‌کنند. اگر حکومتی بخواهد به افرادی که برای تفریح یا فعالیت‌های غیر دینی به خارج از کشور می‌روند، حمایت مالی و ارزی ارائه دهد، ولی از حمایت از افرادی که برای زیارت اربعین، این رویداد عظیم دینی، عازم می‌شوند، خودداری کند، آیا می‌توان آن حکومت را اسلامی نامید؟ مسلماً خیر. حمایت از شعائر دینی مانند زیارت اربعین، یکی از نشانه‌های تعهد واقعی یک حکومت به ارزش‌های اسلامی است.

✿ تعظیم شعائر دینی به عنوان یک اصل در حکومت اسلامی

تعظیم شعائر اسلامی، از جمله زیارت اربعین، یکی از اصول مهم در یک حکومت اسلامی است. قرآن کریم نیز بر اهمیت تعظیم شعائر الهی تأکید می‌کند:

«ذَلِكُمْ وَمَنْ يُعْظِمِ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ»

این [احکام الهی است] و هر کس شعائر الهی را بزرگ دارد، پس این از پرهیزگاری دل‌هاست.

بنابراین، حمایت از زیارت اربعین و دیگر شعائر دینی، نه تنها وظیفه‌ای حکومتی، بلکه نشانه‌ای از تقوای حکومت اسلامی است.

حکومت اسلامی، بر اساس اصول و وظایف خود، موظف به حمایت از شعائر دینی و رویدادهای مذهبی همچون زیارت اربعین است. این حمایت، نشان‌دهنده تعهد حکومت به ارزش‌های اسلامی و تقویت همبستگی امت اسلامی است. در مقابل، عدم حمایت از چنین رویدادهای دینی، با ماهیت و رسالت یک حکومت اسلامی در تضاد است. بنابراین، هرگونه شبهه در مورد حمایت ابزاری از زیارت اربعین، فاقد اعتبار علمی و دینی است و نباید مورد توجه قرار گیرد.

تخطئه‌کردن آگاهی و باورهای ملت ایران

یکی از ادعاهای مطرح شده توسط منتقدان زیارت اربعین، این است که این حرکت بزرگ مردمی به دلیل ناآگاهی و عدم تفکر جمعی صورت می‌گیرد. این ادعا به طور مستقیم، باور و آگاهی مردم ایران را زیر سوال می‌برد و چنین القا می‌کند که تصمیمات این میلیون‌ها انسان، برخاسته از عدم فهم و شناخت صحیح است. این در حالی است که ملت ایران، با آگاهی کامل و از روی شناخت و محبت به اهل بیت علیهم‌السلام، این راه را انتخاب کرده‌اند. ادعای اینکه چند نفر با دیدگاه‌های محدود و با شناخت ناکافی می‌توانند به جای این مردم تصمیم‌گیری کنند، نه تنها غیرعلمی است بلکه با واقعیت‌های موجود نیز مغایرت دارد و توهین به شعور و آگاهی میلیون‌ها انسان است. ملت ایران به دلیل سابقه طولانی در فرهنگ و تمدن اسلامی، دارای درک عمیق از ارزش‌های دینی و فرهنگی است و به خوبی می‌داند که زیارت اربعین یک عمل عبادی و نمادی از همبستگی و عشق به اهل بیت علیهم‌السلام است و این عمل ریشه‌ای تاریخی در فرهنگ و آئین آن‌ها دارد.

عشق و محبت به امام حسین علیه‌السلام به عنوان یک معرفت حضوری در بحث معرفت‌شناسی، دو نوع معرفت وجود دارد: معرفت حصولی و معرفت حضوری. معرفت حصولی، همان شناختی است که از طریق مفاهیم و تصورات به دست می‌آید و به دیگران قابل انتقال است. اما معرفت حضوری،

شناختی است که فرد به طور مستقیم و از درون تجربه می‌کند و قابل انتقال به دیگران نیست. محبت و عشق به امام حسین (علیه السلام) از جنس معرفت حضوری است و این عشق، فراتر از دانش حصولی است و تنها توسط افرادی که به آن دست یافته‌اند، قابل درک است.

ارزش‌های شهودی در مقابل نقدهای علمی سطحی

منتقدانی که این عشق و محبت را نقد می‌کنند، به دلیل عدم تجربه مستقیم این معرفت، قادر به درک عمق آن نیستند. عشق به امام حسین (علیه السلام)، مانند هر عشق دیگری، فراتر از استدلال‌ات منطقی است و تنها از طریق تجربه مستقیم قابل فهم است. این تجربه، بخش جدایی‌ناپذیری از ایمان و باورهای دینی ملت ایران است و نقدهای سطحی نمی‌توانند ارزش و اهمیت آن را کم‌رنگ کنند.

نتیجه‌گیری

زیارت اربعین و عشق به امام حسین (علیه السلام)، بخشی از هویت دینی و فرهنگی ملت ایران است که از عمق معنوی و شهودی برخوردار است. این عشق، برخاسته از معرفتی حضوری است که تنها از طریق تجربه مستقیم قابل درک است. بنابراین، نقدهای سطحی و غیرعلمی نمی‌توانند ارزش و اهمیت این حرکت بزرگ مردمی را کاهش دهد. ملت ایران با آگاهی کامل و از روی شناخت و عشق، این راه را انتخاب کرده‌اند و این انتخاب، نشان‌دهنده فهم عمیق و آگاهی آنان از ارزش‌های دینی و فرهنگی است.

بررسی ادعای فجایع انسانی و بهداشتی در زیارت اربعین

لزوم ارائه آمار دقیق و مستند

منتقدانی که ادعا می‌کنند زیارت اربعین همراه با فجایع انسانی و بهداشتی است، معمولاً بدون ارائه آمار دقیق یا مستندات قابل قبول، این ادعاها را مطرح می‌کنند. در مباحث علمی و منطقی، هرگونه ادعایی باید با شواهد و آمار مستند پشتیبانی شود. در غیر این صورت، این ادعاها تنها به عنوان اظهاراتی بی‌پایه و اساس و برخاسته از عداوت و کینه تلقی می‌شوند.

واقعیت‌های آماری و عدم وجود فجایع گسترده

بر اساس آمارهای رسمی، میلیون‌ها نفر هر ساله در زیارت اربعین شرکت می‌کنند. به عنوان مثال، در سال‌های اخیر، بیش از ۲۰ میلیون زائر در ایام اربعین به کربلا سفر کرده‌اند و بدون وقوع فجایع ادعا شده، به سلامت بازگشته‌اند. اگر چنین ادعاهایی درست بود، باید شاهد موارد گسترده‌ای از بیماری، مرگ و سایر مشکلات بهداشتی می‌بودیم. اما حتی در شرایط دشوار مانند پاندمی کرونا، شواهد نشان داده که با رعایت پروتکل‌های بهداشتی، میزان بیماران کرونایی در شهرهای نجف و کربلا به صفر نزدیک شده بود. این نشان می‌دهد که ادعای وقوع فجایع نه تنها بی‌اساس بلکه در تضاد با واقعیت‌های آماری است و مدعیان فجایع، هیچ‌گونه آمار رسمی سازگار با نظر خود ارائه نکرده‌اند.

مقایسه شرایط زیارت با زندگی روزمره

نکته مهم این است که اگر میلیون‌ها نفر در زیارت اربعین شرکت می‌کنند، به جای آن در خانه‌های خود می‌مانند، به طور طبیعی بخشی از آنها ممکن بود در اثر بیماری یا عوامل دیگر جان خود را از دست بدهند یا بیمار شوند. بنابراین، مقایسه آماری وضعیت این زائران با وضعیت افرادی که در زندگی روزمره قرار دارند، نشان می‌دهد که ادعای فجایع در زیارت اربعین بی‌پایه و اساس است. در واقع، هیچ شاهد معتبری وجود ندارد که نشان دهد شرکت در زیارت اربعین خطر بیشتری نسبت به زندگی عادی و روزمره داشته باشد.

ادعای فجایع با هدف غرض‌ورزی و ابزار تضعیف باورهای دینی

ادعاهای وقوع فجایع در زیارت اربعین، در واقع بخشی از تلاش‌هایی است که با هدف تضعیف باورهای دینی و فرهنگی مردم صورت می‌گیرد. کسانی که به دنبال تضعیف اسلام و براندازی ارزش‌های اسلامی هستند، این حرکت عظیم و بی‌نظیر را به عنوان یک تهدید می‌بینند و سعی دارند با ارائه اطلاعات نادرست و بی‌پایه، این حرکت را تخریب کنند. برای این افراد، زیارت اربعین با حضور میلیون‌ها زائر از سراسر دنیا، به منزله یک فاجعه است، چرا که نشان‌دهنده

قوت و پایداری اعتقادات دینی مردم و نماد همبستگی امت اسلامی است و لذا با غرض‌ورزی، دست به جعل چنین ادعاهای بی‌اساس می‌زنند.

نتیجه‌گیری

ادعای وقوع فجایع انسانی در زیارت اربعین، فاقد شواهد و مستندات است و با واقعیت‌های آماری و تجربی نیز در تضاد است. میلیون‌ها نفر هر ساله با آگاهی و اشتیاق به زیارت اربعین می‌روند و به سلامت بازمی‌گردند. این مراسم هرچند با سختی‌ها و دشواری‌ها هم همراه است خصوصاً در گرمای بالای عراق که جزء شرایط طبیعی این سفر است، اما به معنای وقع فاجعه نیست و حضور گسترده و عاشقانه هرساله زائران در این مراسم، گواه صادقی بر این مطلب است. این حرکت عظیم نه تنها نشانه‌ای از عشق و ایمان مردم به اهل بیت علیهم‌السلام است، بلکه با مدیریت مناسب و رعایت پروتکل‌های بهداشتی، یکی از امن‌ترین و سالم‌ترین تجمعات بزرگ جهان به شمار می‌رود. بنابراین، ادعای وقوع فجایع، بیشتر از روی غرض‌ورزی و تلاش برای تضعیف این حرکت عظیم اسلامی و فرهنگی است، نه بر اساس دلایل علمی و منطقی.

۶

شبهه ششم:

نمایش قدرت از طریق اربعین و ایجاد رقابت با حج

✿ متن شبیهه:

مراسم راهپیمایی اربعین در طول تاریخ تشیع ایرانی وجود نداشته و این یک پدیده جدید است که جمهوری اسلامی آن را به منظور نمایش قدرت و ایجاد نفوذ شیعی در منطقه ابداع کرده است و این مراسم به نوعی رقابت با حج در برابر جهان اسلام است، چرا که جمهوری اسلامی به دنبال قدرت‌نمایی در برابر عربستان سعودی و نشان دادن برتری شیعه در منطقه است.

✿ جریان‌شناسی شبیهه:

این شبیهه از سوی شبکه‌های وهابی و نیز ضد دین مطرح شده و به دنبال آن است که مراسم اربعین را به عنوان یک حرکت سیاسی و ابزاری برای نمایش قدرت جمهوری اسلامی ایران معرفی کند. در این شبیهه، تلاش شده تا مراسم اربعین که یکی از بزرگ‌ترین تجمعات مذهبی شیعیان است، به عنوان رقابتی با مراسم حج و به عنوان یک ابزار سیاسی برای تقویت نفوذ شیعی در منطقه به تصویر کشیده شود.

✿ جریان‌های مطرح‌کننده شبیهه:

جریان‌های وهابی و سلفی: این جریان‌ها به دلیل اختلافات عقیدتی با شیعه، تلاش می‌کنند تا هرگونه مناسک مذهبی شیعیان را به عنوان بدعت یا حرکت سیاسی معرفی کنند. هدف اصلی آن‌ها کاهش اعتبار و مشروعیت مناسک شیعه و تضعیف نفوذ شیعیان در جهان اسلام است.

جریان‌های سیاسی ضد جمهوری اسلامی:

این گروه‌ها، با انگیزه‌های سیاسی و در مخالفت با جمهوری اسلامی ایران، سعی می‌کنند تا هرگونه حرکت مذهبی یا اجتماعی در ایران را به عنوان یک اقدام سیاسی و ابزاری برای نمایش قدرت معرفی کنند. این جریان‌ها تلاش دارند تا فعالیت‌های دینی و مذهبی را به عنوان بخشی از یک استراتژی حکومتی نشان دهند و از این طریق به تضعیف مشروعیت جمهوری اسلامی و نیز تضعیف مراسم اربعین بپردازند.

جریان‌های دین‌ستیز و سکولار:

این جریان‌ها با رویکردی ضد دینی، تلاش می‌کنند تا مناسک و فعالیت‌های مذهبی را به عنوان حرکت‌های صرفاً سیاسی و فاقد بعد معنوی جلوه دهند. آن‌ها با استفاده از این نوع شبهه‌ها سعی می‌کنند تا مشروعیت مناسک مذهبی را در نزد عموم مردم کاهش دهند.

❖ اقسام شبهه:

این شبهه را می‌توان به چند دسته تقسیم کرد:

شبهه سیاسی:

در این نوع شبهه، ادعا می‌شود که مراسم اربعین یک حرکت سیاسی برای نمایش قدرت جمهوری اسلامی ایران و تقویت نفوذ شیعه در منطقه است. این ادعا به دنبال تقلیل معنویت و مشروعیت مراسم اربعین به یک ابزار سیاسی است.

شبهه تاریخی:

در این نوع شبهه، سعی می‌شود که مراسم اربعین به عنوان یک پدیده جدید و بدون سابقه تاریخی در ایران معرفی شود. این استدلال بر این مبنا استوار است که راهپیمایی اربعین در تاریخ تشیع ایران وجود نداشته و این مراسم به تازگی و توسط جمهوری اسلامی ابداع شده است.

شبهه مقایسه‌ای:

در این شبهه، مراسم اربعین با حج مقایسه می‌شود و تلاش می‌شود تا این دو مراسم به عنوان رقیب یکدیگر معرفی شوند. در اینجا هدف، ایجاد تقابل و تضعیف هر دو مناسک در اذهان عمومی است.

❁ تحلیل شبهه:

این شبهه به صورت هدفمند تلاش می‌کند تا مراسم اربعین را از یک مناسک دینی و معنوی به یک حرکت صرف سیاسی تقلیل دهد و آن را به عنوان یک نمایش قدرت معرفی کند. اما این استدلال‌ها دارای چندین ضعف و نارسایی اساسی هستند:

ریشه‌های تاریخی و معنوی اربعین:

مراسم اربعین یکی از کهن‌ترین و معتبرترین مناسک شیعیان است که ریشه در تاریخ عاشورا و قیام امام حسین (علیه السلام) دارد. این مراسم از دیرباز به عنوان نمادی از مقاومت در برابر ظلم و یادآوری پیام عاشورا در میان شیعیان برگزار می‌شده است. بنابراین، ادعای اینکه این مراسم یک پدیده جدید و سیاسی است، نادرست و غیرمستند است.

جایگاه معنوی اربعین در برابر حج:

مراسم اربعین و حج، هر دو از مناسک بزرگ اسلامی هستند، اما هر یک دارای جایگاه و معنویت خاص خود هستند و نمی‌توان آن‌ها را به عنوان رقیب یکدیگر معرفی کرد. اربعین به عنوان یک مناسک شیعی، بیشتر به جنبه‌های سیاسی و اجتماعی قیام امام حسین (علیه السلام) پرداخته، در حالی که حج به عنوان یک فریضه اسلامی، نمادی از اتحاد و همبستگی امت اسلامی است.

مشارکت گسترده مردمی: مراسم اربعین با مشارکت میلیونی مردم از سراسر جهان برگزار می‌شود و این مشارکت گسترده نشان‌دهنده عمق اعتقادات دینی و عشق مردم به اهل بیت (علیهم السلام) است. این امر را نمی‌توان صرفاً به تبلیغات حکومتی نسبت داد، بلکه بیانگر ارتباط عمیق معنوی و تاریخی مردم با این مناسک است.

در نتیجه، شبهه مطرح شده به دلیل نگاه سطحی و عدم توجه به ریشه‌های تاریخی، معنوی و اجتماعی مراسم اربعین، فاقد اعتبار و پایه علمی است. مراسم اربعین به عنوان یکی از بزرگ‌ترین تجمعات مذهبی جهان اسلام،

نمادی از وفاداری و عشق به امام حسین (علیه السلام) و پیام او در برابر ظلم و ستم است، و این ارزش‌ها را نمی‌توان به سادگی به مسائل سیاسی تقلیل داد.

پاسخ اجمالی:

پیاده‌روی اربعین به عنوان یک سنت دیرینه و معتبر در تاریخ شیعه، ریشه‌های عمیقی در فرهنگ و آموزه‌های دینی دارد. برخلاف ادعای منتقدان مبنی بر اینکه این حرکت جدید و بدون سابقه است، شواهد تاریخی و روایات معتبر اهل بیت (علیهم السلام)، نشان می‌دهد که این سنت از دیرباز در میان شیعیان رایج بوده است. حتی در دوران حکومت‌های سرکوبگر مانند دوران صدام، این پیاده‌روی به دلیل شرایط سیاسی متوقف شده بود، اما اکنون با بهبود شرایط، این سنت احیا شده است.

همچنین، پیاده‌روی اربعین نه تنها به شیعیان محدود نمی‌شود، بلکه به یک حرکت جهانی و انسانی تبدیل شده که افراد از مذاهب و فرهنگ‌های مختلف در آن شرکت می‌کنند. این حرکت، تجلی عشق و ایمان به امام حسین (علیه السلام) به عنوان نماد مبارزه با ظلم و عدالت‌طلبی است.

روایات متعددی از اهل بیت (علیهم السلام) بر اهمیت و فضیلت پیاده‌روی به سوی کربلا، به ویژه در ایام اربعین، تأکید دارند. بنابراین، ادعاهای منتقدان مبنی بر جدید بودن یا بی‌اساس بودن این حرکت، فاقد اعتبار علمی و دینی است. این پیاده‌روی نه تنها یک عمل دینی، بلکه یک جنبش جهانی است که فراتر از مرزهای مذهبی و فرهنگی قرار دارد.

پاسخ:

بررسی تاریخی پیاده‌روی اربعین

ادعای منتقدان مبنی بر اینکه پیاده‌روی اربعین یک پدیده جدید و بی‌سابقه است، فاقد اعتبار تاریخی است. پیاده‌روی به سوی کربلا در ایام اربعین از دیرباز در میان شیعیان رایج بوده و اسناد و مدارک تاریخی فراوانی این امر را تأیید می‌کنند. حتی در دوران قبل از حکومت صدام، زمانی که کربلا در دست شیعیان بود، این سنت به شکل گسترده‌ای انجام می‌شد. عکس‌ها و اسناد

موجود از ۱۰۰ تا ۱۵۰ سال پیش نشان می‌دهند که این پیاده‌روی‌ها همواره بخشی از فرهنگ شیعیان بوده است.

محدودیت‌های دوران صدام و مقایسه با شرایط امروز

در دوران استقرار حزب بعث و حکومت صدام، انجام پیاده‌روی‌های اربعین به دلیل سرکوب شدید شیعیان، تقریباً غیرممکن بود و با سختی و بسیار محدود انجام می‌شد. اما با تغییر شرایط سیاسی، این امکان فراهم شده است که شیعیان دوباره به این سنت بازگردند. این وضعیت مشابه با شرایط ایران در دوران حکومت شاه است که برگزاری راهپیمایی‌های بزرگ مذهبی و سیاسی غیرممکن بود، اما با پیروزی انقلاب اسلامی، این نوع تجمعات به بخشی از فرهنگ عمومی تبدیل شد.

❖ مستندات روایی پیاده‌روی اربعین

پیاده‌روی اربعین جایگاه ویژه‌ای در تاریخ شیعه دارد و ریشه در روایات اهل بیت علیهم‌السلام دارد. به عنوان مثال، امام صادق علیه‌السلام در روایتی فرمودند: هر کس در این مسیر قدمی بردارد، به ازای هر قدم یک حسنه دریافت می‌کند، درجه‌اش بالا می‌رود و یک سیئه از نامه عملش پاک می‌شود. برخی از این روایات حتی به هزار حسنه برای هر قدم اشاره دارند. این روایات در منابع معتبر شیعه مانند کامل‌الزیارات به تفصیل آمده‌اند.

❖ زیارت اربعین نشانه‌ای از ایمان

امام حسن عسکری علیه‌السلام نیز زیارت اربعین را به عنوان یکی از نشانه‌های مؤمن ذکر کرده‌اند. این بیان نشان می‌دهد که این عمل عبادی از جایگاه ویژه‌ای نزد اهل بیت علیهم‌السلام برخوردار است و به هیچ وجه یک پدیده جدید و بی‌سابقه نیست. روایاتی که به پیاده‌روی و زیارت امام حسین علیه‌السلام در اربعین اشاره دارند، در طول تاریخ به عنوان بخشی از فرهنگ دینی شیعیان محفوظ مانده‌اند.

❁ نقش جمهوری اسلامی در احیای پیاده روی اربعین

یکی از ادعاهای منتقدان این است که جمهوری اسلامی به طور خاص پیاده روی اربعین را طراحی کرده است. حتی اگر چنین فرضی را بپذیریم، این امر نه تنها اشکالی ندارد، بلکه نشان دهنده تلاش جمهوری اسلامی برای احیای سنت‌های اسلامی و تقویت هویت دینی و فرهنگی شیعیان است. احیای سنت‌هایی که به دلیل شرایط سیاسی و اجتماعی خاص در دوران‌های گذشته متوقف شده بودند، امری پسندیده و قابل ستایش است.

❁ پیاده روی اربعین به عنوان یک نمایش قدرت اسلامی

پیاده روی اربعین علاوه بر جنبه‌های عبادی و معنوی، به عنوان یک نمایش عظیم از قدرت و وحدت امت اسلامی نیز مطرح است. این حرکت، یک مانور بزرگ اسلامی است که همبستگی و عشق شیعیان به اهل بیت علیهم‌السلام را به جهانیان نشان می‌دهد. در دنیای امروز که قدرت‌نمایی و تظاهر به عنوان ابزارهای مهم سیاسی و اجتماعی شناخته می‌شوند، این حرکت می‌تواند به عنوان یک اهرم قدرت برای تقویت جایگاه اسلام و شیعه در جهان مورد استفاده قرار گیرد.

❁ مشارکت جهانی و بین‌المللی در پیاده روی اربعین

پیاده روی اربعین نه تنها مورد استقبال شیعیان جهان قرار گرفته است، بلکه مسلمانان اهل سنت، مسیحیان، و حتی پیروان دیگر ادیان نیز در این مراسم شرکت می‌کنند. این حضور گسترده از کشورهای مختلف نشان می‌دهد که اربعین یک جنبش فرامذهبی و انسانی است که افراد با پیشینه‌های مختلف را به خود جذب می‌کند. عشق و احترام به امام حسین علیه‌السلام به عنوان نمادی از مبارزه با ظلم و ایستادگی در برابر ناعدالتی، مفهومی است که محدود به یک مذهب یا گروه خاص نیست، بلکه متعلق به تمام انسان‌های آزادی‌خواه و عدالت‌جو است.

✿ جهانی بودن پیام امام حسین (علیه السلام)

پیام امام حسین (علیه السلام) و قیام عاشورا فراتر از مرزهای جغرافیایی و مذهبی است. این پیام جهانی، الهام‌بخش بسیاری از جنبش‌های آزادی‌خواهانه در طول تاریخ بوده است. به عنوان مثال، مهاتما گاندی، رهبر استقلال هند، صراحتاً اعلام کرده که از قیام امام حسین (علیه السلام) درس گرفته است. او گفته است: «من درسی که از حسین بن علی (علیه السلام) یاد گرفتم را اجرا کردم.» این نشان می‌دهد که مکتب امام حسین (علیه السلام) نه تنها برای شیعیان، بلکه برای تمامی انسان‌های آزادی‌خواه و عدالت‌جو، یک الگوی الهام‌بخش است.

✿ ناتوانی قدرت‌های مادی در ایجاد چنین جنبشی

یکی از مهم‌ترین نکات در پیاده‌روی اربعین این است که این جنبش نه توسط قدرت‌های مادی و نه با زور و اجبار ایجاد شده است. قدرت‌های دنیوی و مادی، حتی با صرف میلیاردها دلار، نمی‌توانند یک صدم این حرکت را ایجاد کنند. این جنبش، برخاسته از دل‌های مردم است، و همان‌طور که دل‌ها را نمی‌توان با زور و قدرت تسخیر کرد، این حرکت نیز توسط قدرت‌های مادی قابل کنترل یا ایجاد نیست.

✿ نتیجه‌گیری

پیاده‌روی اربعین نه تنها ریشه‌های تاریخی و دینی عمیقی در فرهنگ شیعه دارد، بلکه احیای آن توسط جمهوری اسلامی به عنوان بخشی از هویت دینی و فرهنگی شیعیان، امری ارزشمند و قابل تقدیر است. این حرکت عظیم، نه تنها نشان‌دهنده عشق و ایمان شیعیان به اهل‌بیت (علیهم السلام) است، بلکه به عنوان یک نمایش قدرت و وحدت اسلامی، جایگاه ویژه‌ای در معادلات سیاسی و فرهنگی جهان امروز دارد. بنابراین، ادعاهای منتقدان مبنی بر جدید بودن یا غیرقابل قبول بودن این حرکت، فاقد اعتبار است و با واقعیت‌های تاریخی و دینی در تضاد است.

کتابنامه:

۱. شیخ کلینی، محمد بن یعقوب (م ۳۲۹ق)، الاصول من الکافی، ناشر: اسلامیه، تهران، الطبعة الثانية، ۱۳۶۲ ه.ش.
۲. ابن حنبل، احمد بن محمد (م ۲۴۱ق)، مسند الامام احمد بن حنبل، قاهره ۱۳۱۳، چاپ افست بيروت (بی تا).
۳. ترمذی، محمد بن عیسی (م ۲۷۹ق)، سنن الترمذی، استانبول ۱۴۰۱/۱۹۸۱.
۴. دارمی، عبد الله بن عبدالرحمان (م ۲۵۵ق)، سنن الدارمی، استانبول ۱۴۰۱/۱۹۸۱.
۵. طبرانی، سلیمان بن احمد (م ۳۶۰ق)، المعجم الكبير، تحقیق: حمدی عبدالمجید سلفی، چاپ افست بيروت ۱۴۰۴.
۶. حاکم نیشابوری، محمد بن عبدالله (م ۴۰۵ق)، المستدرک علی الصحیحین، ناشر: دارالمعرفه، بيروت، (بی تا).
۷. سیوطی، جلال الدین عبدالرحمن (م ۹۱۱ق)، الدر المنثور، ناشر: (نیاز به ذکر ناشر نیست).
۸. جوینی خراسانی، ابراهیم بن محمد (م ۷۳۰ق)، فرائد السمطین فی فضائل المرتضی و البتول و السبطین و الائمة من ذریتهم علیهم السلام، تحقیق: محمدباقر محمودی، بيروت ۱۳۹۸-۱۴۰۰/۱۹۷۸-۱۹۸۰.
۹. متقی، علی بن حسام الدین (م ۹۷۵ق)، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، تحقیق: بکری حیّانی و صفوة السقا، بيروت ۱۴۰۹/۱۹۸۹.
۱۰. ابن اثیر، عزالدین علی بن محمد (م ۶۳۰ق)، أسد الغابة فی معرفة الصحابة، قاهره ۱۲۸۰-۱۲۸۶، چاپ افست بيروت (بی تا).
۱۱. بخاری، محمد بن إسماعیل (م ۲۵۶ق)، الجامع المسند الصحیح المختصر من أمور رسول الله صلی الله علیه وسلم و سننه وأيامه = صحیح البخاری، تحقیق: محمد زهیر بن ناصر الناصر، ناشر: دار طوق النجاة، الطبعة: الأولى، ۱۴۲۲هـ.
۱۲. اخطب خوارزم، موفق بن احمد (م ۵۶۸ق)، مقتل الحسين عليه السلام، تصحیح: محمد سماوی، ناشر: انوار الهدی، بيروت، چاپ دوم، ۱۳۸۱ش/۱۴۲۳ق.